

meg többé-kevésbé érintetlenül késői gót mivoltában. A Ferencesek, illetőleg a kolduló szerzetesrendek építészabályai szerint a templom tornya hátul a szentély mellett emelkedik. A torony jellegzetes négyfiatornyos sisakját a Kassát 1617-ből ábrázoló Houfnagel-féle metszet mutatja be. E régi kép szerint, itt a toronyon még hegyes sisak van, nem a mai 1779-ben készített harangalakú barokk tető.

Még felsorolásra sem jut hely akkor, ha a Fő-utca patinás öreg házait csak név szerint akarnók felemlíteni. Mindegyik megérdemli a figyelmet, de különösen a városi könyvtár finom, barokk épülete. Előkelő hangulatú lépcsőházában találjuk a nevezetes reneszánsz-stílusú Szatmáry címet. A címer Kassa egyik jötevőjének, Szatmáry pécsi püspöknek nevét és emlékét idézi. Ha a Fő-utca öreg palotái között haladunk, itt-ott szembetűnnek a húszéves cseh uralom hipermodern alkotásai is. Mód felett zavarják és szinte jöváthatetlenül megbontják a nyugodt városképet és a történelmi hangulatot. Ezen hamarosan segíteni kell, különösen a dóm tözsomszédságában lévő Bata-féle áruház érdemelné meg a sürgős átalakítást, vagy lebontást.

De hogy Kassa környékének is áldozunk néhány sort, tegyünk egy rövid kirándulást Szepsibe. Hátunk mögött hagyjuk a Nagyságos Fejedeleme városát, amelyet északról és keletről szelídlankájú hegyek környeznek. Útközben érjük Csécset. Itt rövid időre megállunk, hogy a község kívülről igénytelen, de belsejében a szentély gazdag freskóit rejtő református templomát megtekintsük. Csécs után még jó hosszú és meglehetősen egyhangú útdarab következik, amíg Szepsibe a Kassával oly rokon településű kis városba érünk. Mint mondtuk, Szepsi főtere éppúgy, mint Kassáé, lencse alakú. Itt is a lencse közepén hatalmas méretű plébánia templom áll körfallal körülvéve. De nemcsak a templom elhelyezkedése rokon a kassai dómmal, hanem a templom alaprajzában is érezeti a kassai dóm hatását. Szepsiben megjelenik a kassaira oly jellegzetes legyezőkápolnák egyike, a templom déli oldalán a szentélyhez csatlakozóan. Kívülről a szepsi templom jól restaurált, de egyébként érintetlenül hagyott gótikus műemléket mutat. A templom belsejébe lépve azonban, annál nagyobb a meglepetésünk. A magasztató gótikus térhatás helyett, a templom hajójában terjedelmes barokk, sőt inkább copf-stílusú kupola fogad, amelynek felületeit festés borítja. Mivel a tér ablaktalan, a kupola sötét félhomályban dereng, úgyhogy a szentély magas gótablakokkal világított tere jól elválik tőle. A szentélyt bordás boltozat fedi. Ez még eredeti alakjában maradt meg. A templom egyetlen tornya a nyugati homlokzat közepén emelkedik. Lapos szükségítő fedi, amely a legutóbbi tűz után került az elharmvadt, magas, régi süveg helyébe.

Szepsiben a lencsealakú tér déli végén egyszerű, de figyelemreméltó református templom áll, amelynek tengelye azonos a tér hossz tengelyével, míg a plébánia templom harántirányban vágja el, mert keletelve építették. Szepsiben már alig volt időm arra, hogy a lenyugodni készülő nap fényénél egy-két fényképet készítsék a templomról. Kassára visszatérve pedig sötét este lett. Már villanylámpák égtek, mikor a városba beértem. Pislákoló fények a külvárosban, világvárosi fényár a belvárosban, a forgalmas Fő-utcán és a dóm körül. Magasan fent az utca mozgalma felett kék neonfényel égett a dóm keresztje.

Az Aggteleki-cseppkőbarlang domicahegyi szakasza.

Írta: Dr. Kessler Hubert.

Most már úgy érzem, mintha az elmúlt őszi izgalmas eseményei réges-régen lezajlottak volna. Egyes epizódok már csak látomásszerűen vonulnak el lelki szemem előtt. Az aggteleki határhegyen eltöltött hosszú órák, amikor még szorongva néztem az oly közeli, de mégis „idegen” hegyeket, amelyek a mi barlangunk csehektől bitort folytatását rejtik. A magyar élet horizontján akkor még a kétségek felhői ültek, de a hófehéren csillogó Tatra ormai már biztatóan emelkedtek a sűrű felhők fölé.

Az után rohamosan követték egymást az események: Halálrahajszolt menekülők jöttek át a határon, akik egyetlen kincsüket, csak pusztát életüket mentették... Gyakorlatozó katonaság golyószóróinak ropogása hallatszott innen és túl... Egy izgalmas éjszakai barlangtúra. Lázasan munka a földalatti rácsnál, a magyar színek megjelenése a Domicában, majd a cseh rádió kifakadása a földalatti „határsértők”

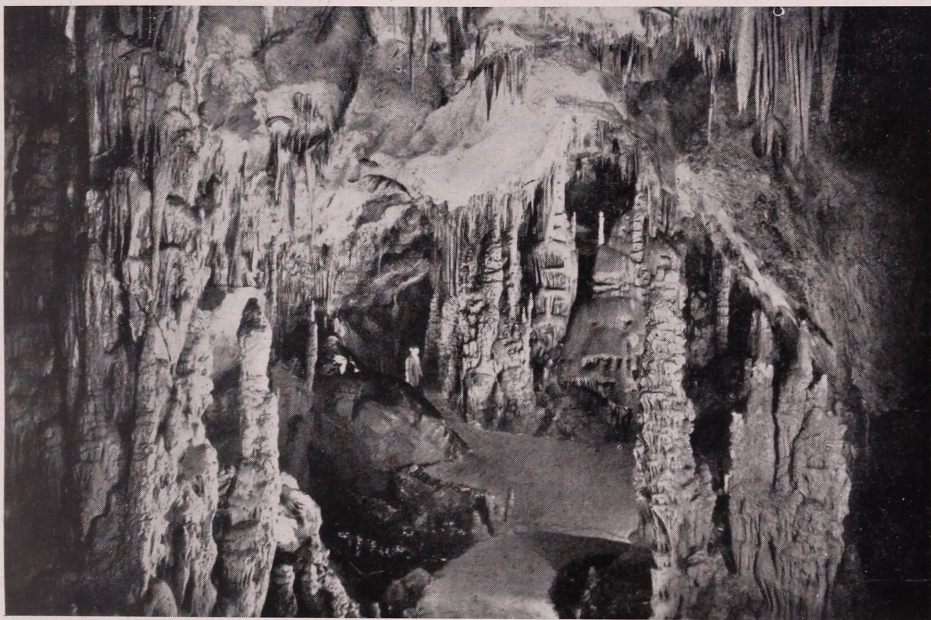
ellen... A menekültek borzalmas beszámolóí a csehek vérlázító kegyetlenkedéseiről... A megszállott községek titkos üzenetei: *Zászlókat kérünk, sok magyar zászlót!*...

És végre 1938 november 7-én, délelőtt pontosan tizenegy órakor a felejtethetetlen jelenet az aggteleki határnál. Rövid parancsszó: „*Imához!*” Majd: „*Első szakasz indul!*” És megindul a magyar bakák hosszú sora, majd ágyúk, gépfegyverek... Magyar kenyérrel megrakott szekerek dübörögnek a hús évig elbitorolt földön...

Én magam is az első csapatokkal rohanok. A szívem türelmetlenül zakatol, ... — amíg végre feltűnik szemem előtt a barlang „tulsó” bejárata. Lerepülnek a gyűlölt cseh feliratok és pillanatok alatt a turistaépületen, az árbocon, a barlangbejáraton ott lobog a magyar zászló!

* * *

Nem is várhattunk mást, mint amit találtunk: a csehek a turistaépületet teljesen kiürítették. Természetesen a magyar földből kiásott, páratlan tudományos értékű lele-

Az Aggteleki cseppkőbarlang domicahegyi szakasza: A Dóm.

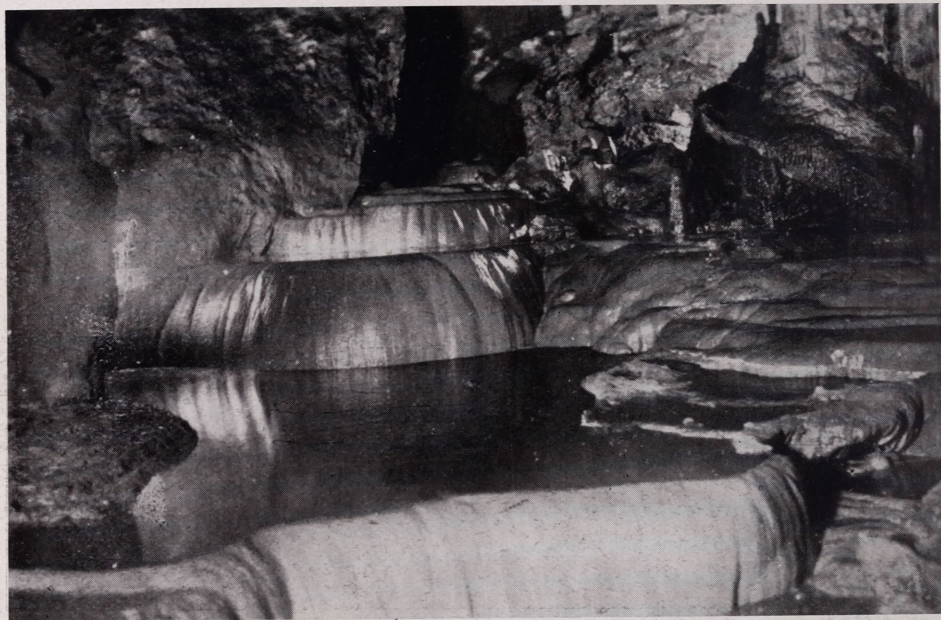
teket is elvitték a barlang-múzeumból. Nem sok jóval biztatott a barlang belső állapota sem. Amikor Gömöry Árpád tábornokkal a vasajtót kinyitottuk, itt is rablás nyomaira véltünk bukkanni. Szerencsére itt már nem végezhettek olyan nagy pusztítást. A villamoskábelek a földre voltak belesüllyesztve és általában minden alaposan meg volt rögzítve. De azért jónéhány reflektort elhurcoltak még a nagy sietségben. Éjszakánként hallani lehetett a teherautók berregését. Meglepett bennünket a barlangi utak tisztasága. A csehek volt magyar vezetője világosított fel, hogy a barlangban már május óta alig jártak, azért látszik minden olyan újnak. Tehát már akkor megéreztek az elháríthatatlan végetet.

A hozzánk visszacsatolt barlangszakasz bejárata a régi aggteleki bejáratról nyugati irányban két kilométernyire nyílik. A két bejárat közé ékelődött a trianoni országhatár.

Magát a „Domica”-barlangbejáratot már 1806-ban megjelent földrajzi munkák említik, bár belső járataival akkor nem nagyon törődtek, legalább is nem írták le részletesen, mert abban az időben mindenki a sokkal nagyobb és könnyebben hozzáférhető aggteleki barlangrésszel foglalkozott. A csehek szerint az ú. n. *Domica*-barlangot ők

fedezték fel 1926-ban. Ezzel szemben hivatkozom *Siegmeth Károlynak* a Magyar Kárpát Egyesület 1891. évi évkönyvében megjelent leírására, amelyben leírja a *Domica-barlang* bejárását és hangsúlyozza, hogy „... a *Domica-barlang* csarnokai és menetei különösen magasságuk és góthikus stíljük által tűnnek ki...”. A csehek az egyik jellegzetes termet „Gótikus Dom”-nak nevezték el. Kétségtelen tehát, hogy a magyar kutatók már a múlt században a barlang belső szakaszait is ismerték. Ezért a csehek egyéb állításait is nagy fenntartással kell fogadnunk.

1932-ben felfedeztük a *Domica-barlang* és az *Aggteleki-barlang* összefüggését, amiről annakidején már tájékoztattam a Turisták Lapja olvasóit. A két hatalmas barlangrendszer összefüggése így kétségtelenné vált. Önkéntelenül adódott a feladat, hogy a barlang egységes nevet kapjon. Tekintettel arra, hogy az eddigi Aggteleki-barlang hossza 15 km, a *Domicaé* pedig csak 7 km, indokolt, hogy a nagyobb szakaszcsoport az egész 22 km hosszú barlangrendszer az „*Aggteleki-cseppkőbarlang*” nevet viselje. Ha a régi *Domica-barlangot* akarjuk megkülönböztetni, akkor beszélhetünk az Aggteleki-

Az Aggteleki cseppkőbarlang domicahegyi szakasza: A Plitvicai vízesések.

cseppkőbarlang „*Domicahegyi szakaszá*”-ról. A barlang e része felett emelkedik a *Domicahegy*. E szakasz bejárata legyen az Aggteleki-cseppkőbarlang *Kecső-i* bejárata. Szokták ugyan *hosszúsói* bejáratnak is nevezni, de ez helytelen, mert a bejárat és a domicahegyi szakasz teljes egészében *Kecső* község területén fekszik.

De tekintsük meg most már a visszacsatolt barlangszakaszt. A sziklába robbantott mesterséges tárón keresztül jutunk a barlangba. A tulajdonképeni „*Domica*”-bejárat ettől a bejáratától kb. 50 m-nyire, a hegyoldalból nyílik. Ez a zsombolyszerű bejárat természetesen nem felelt meg az idegenforgalmi céloknak, ezért robbantották a csehek katonaság segítségével a vízszintes bejáratot. Néhány méternyire már megtaláljuk a „fiatal” kőkori kultúrréteget. Rengeteg rajzos edénytöredék, őrlőkö, csont- és kőszerszám tanuskodott az ősi barlanglakó életéről. Sajnos, ennek a felbecsülhetetlen értékű anyagnak legnagyobb részét kiásták már és ládászámra Prágába szállították a csehek.

Utunk jobboldalán egyre érdekesebb kőkori telepeket látunk. Jól kivehetők a tűzhelyek nyomai, sőt az agyagba dugott cölöpök lyukait is láthatjuk.

Már jónéhány száz méternyire lehetünk a barlang belsejében, amikor fülünket halk zúgás zaja éri. Közeledünk a híres földalatti patakhoz, a *Styxhez*. Az utunk

mellett sorakozó cseppkövek mindnagyobb méretűek. Némelyik egészen a mennyezetig ér, egyik-másik a tízméteres magasságot is eléri.

Hirtelen kiszélesedik előttünk a folyosó és a barlang egyik legnagyobb termébe, a „Nagyterem”-be jutunk. Vagy húsz méter magasságban feszül fölöttünk a roppant sziklaboltozat, amelyikről a legpompásabb cseppkőfüggönyök lógnak. Képzletünk itt szabadon működhetik: itt gyönyörű, fehér *angyalszárnyat*, ott ormótlan *elefántkoponyát* ormánnyal, másutt megint óriási *retkeket* és *répákat* látunk csüngeni.

Nemsokára meglátjuk az egyre erősödő zúgás okát, a barlangi patak vize több vízesésen keresztül a barlang egyik legnagyszerűbb látványosságába, a földalatti tóba ömlik. A tó partján csónakok várnak bennünket. A kényelmesebbek nagy ladikban foglalhatnak helyet, a vízisportemberek keskeny lélekvesztőben hódolhatnak szenvedélyüknek. Ez a földalatti csónaktúra az egész barlanglátogatás legmegkapóbb élménye! Nesztelenül siklanak a csónakok a barlangi tó tükörsíma vizén. Ennyire síma csak egy földalatti tó felülete lehet! A kristálytisza vízben tükröződik az ezernyi

Az Aggteleki cseppkőbarlang szakasza: Csónaktúra a Styxen.

cseppkő, a tó fölé feszülő hatalmas gótikus ívelésű boltozat („Gótikus Dóm”). Kb. 120 m hosszú ez a földalatti tó. A párját ritkító érdekességű csónaktúra után a tó tulsó partján kiszállunk és megtekintjük a barlang legféltettebb kincsét: a „*Gyémánt-ékszer*”. Milliónyi apró kalcitkristály szikrázik, csillog, ragyog szemkápráztatón egy kb. 3 m magas cseppkőoszlop felületén.

Mintha frissen hullott hó, vagy megannyi gyémántkistály tündökölné ezen a csodás ékszeren, melyet csak a Természet titokzatos földalatti műhelye alkothatott.

Újabb zúgás figyelmeztet a közeli vízesésekre. Valóban ismét csodálatos látvány tárul szemünk elé: az ú. n. „*Plitvicai vízesések*”. Több egymásfölött elhelyezkedett tavacsikából zuhan a víz, közben mésztufaréteget rak le. E a mésztufa alkotja ezeket a különös, kádszerű képződményeket. A barlanglátogató nagyközönség innen visszaszokott fordulni, mi azonban a számunkra külön előkészített csónakokon egy újabb, második tavon is átevezünk, hogy a régi trianoni földalatti határt megnézzük.

Karbidlámpáinkat a csónak orrára erősítjük és lassú evezőcsapásokkal indulunk az ismeretlen felé. Ez a második csónakút, — ha itt egyáltalán lehetséges a szépséges élmények fokozásáról beszélni — *még többet nyújt az elsőnél!* Minden kanyarulatnál

A „Lajos-menedékház” a Kassai-havason.

Az Otília-menedékház.

(Dr. Peitler Gyula felv.)

újabb, szebb meglepetések érnek. A menyezetről néha olyan sűrűn lógnak a cseppkövek, hogy a legnagyobb óvatossággal kell köztük evezni. Néha nem tudjuk, hogy függő cseppkő tükröződik-e a hideg zöldesárnyalatú vízben, vagy a tó fenekéről álló cseppkő meredez-e fölfelé? A falakon kalcitkristályok tömege szikrázik lassan haladó csónakunkra erősített lámpánk fényénél. A szinte tökéletes csendet csak a vízet szelő csónakunk és egy-egy lehulló vízcsepp csobogása töri meg. A tó helyenként szűk lagunává keskenyedik, helyenként pedig tág csarnokokon evezünk keresztül. Az élet látszólag teljesen megszűnt. Hiába keres kutató szemünk a fenéig átlátszó vízben halat vagy más élőlényt. Pedig, ha a tudomány fegyverével vizsgálónok a vizet, akkor meggyőződhetnénk arról, hogy még itt sem szűnt meg az élet. Egy egészen különös, mikroszkópikus állatvilág folytatja itt nehéz küzdelmét. Talán legérdekesebb ezek között a *Dudics Endre* egyetemi tanár által behatóan megvizsgált állatok között az ú. n. „*Pokoli vakrák*” (*niphargus aggtelekiensis*). Ez a néhány milliméteres rákfajta a barlang örök sötétségében elvesztette szemevilágát. Teljesen szintelen, majdnem áttetsző.

De gyorsítsuk meg evezőcsapásainkat, a tó még hosszú és rengeteg a látnivaló. A csónak orrán világító lámpánk fantasztikus, imbolygó árnyakat rajzol a sziklafalra. Helyenként cseppkőből képződött szigetek állanak ki a vízből. Más helyen megint teljesen hiányzik a cseppkődisz, csak a símára csiszolt sziklafalat látjuk. A sok beöblösödés, üstszerű mélyedés, kimosás pompásan jelzi a víz hajdani örvénylő mozgását és még a kemény sziklát is megtámadó sokezeréves munkáját. Kb. egy kilométeres utat tettünk már meg ezen a csodás alvilági tavon, amikor végre vízesés zúgása jelzi, hogy a tó végére értünk. A kb. 3 m magas vízesés előtt kiszállunk csónakjainkból és innen gyalog folytatjuk utunkat. Néhányszáz méter után végre megilletődve állunk meg azon a helyen, ahol nemrégén még vasrács választotta ketté ezt a csodálatos természeti kincset. A túlsó, aggteleki oldalról eddig lehetett eljönni, ezentúl tilos volt számunkra a barlang, de most már szabad az út! Mehetnénk tovább a barlang aggteleki szakaszáig, ha lenne időnk! Mi azonban inkább visszafordulunk, mert még akad látnivalónk a visszacsatolt szakaszban. Még egyszer végigélvezzük a földalatti csónakázás felejthetetlen élményét. A másik, rövidebb tavon való átevezés után azonban nem balra fordulunk, ahonnan jöttünk, hanem néhány lépcsőn a barlang legtitokzatosabb részébe: a „*Miszterium*”-ba megyünk. Itt valóságos őskori fazekasműhelyt látunk. A tudomány előtt még most is rejtély, hogyan közelíthette meg ezt a mélyen a barlang belsejében levő helyet a kőkori barlanglakó. Tömérdék rajzos díszítésű agyagedény-töredéket találni itt, megtaláljuk az *égetőkemencék* nyomait, sőt jól láthatjuk a szükséges agyag kibányászása közben létesült lyukakat és a kaparószerszámok évezredes nyomát az agyagban. A legcsodálatosabbak azonban azok a *rajzok*, amelyek egyik rejtett sziklafülke falain láthatók. A kőkori fazekasművész valószínűleg itt próbálgatta, tervezte a fazekakra vésendő motívumokat. Innen is ládászámra vitték az anyagot a cseh múzeumokba. Szerencsére elég lassan haladtak az ásatásaik, így még reményünk lehet, hogy sok anyagot a magyar kultúra és tudomány számára megmenthettünk. Újabb ritkaság egy teljes egészében vastag cseppkőkéreggel bevont díszített agyagedény. Erről az eldugott helyen pihenő kultúrmaradványról bizonyára megfeledeztek a nagy sietségben!

A fáklyafüstös, komor „*Miszterium*”-ból továbbmegyünk a barlang egyik legsebbe, cseppkövekben legdúsabb termébe, a visszacsatolás emlékére „*Felszabadulás Termé*”-nek nevezett hatalmas csarnokba. Minden oldalról a legkáprázatosabb képződmények, valóságos kővévált csodák ejtik bámulatba az ámuló embert. Szinte megkövesedett erdőben érezzük magunkat. Hatalmas eldölt oszlopokon újabb álló cseppkövek keletkeznek. A rengeteg cseppkő között egészen összeszűkül az út; kanyarogva vezet a kővé vált vízcseppek csodái között. A Természet közelsége, bámulatos alkotóereje itt még a legfálsultabb embert is megkapja.

A „*Felszabadulás Termé*”-ből egy még teljesen fel nem tárt folyosóba mehetünk, ahol a sziklafeneket borító vastag agyagrétegben a jégkorszakban élt barlangi medve csontjait találjuk. A mai medvénél kétszer nagyobb állatnak hatalmas csontjai, agyarái évezredek folyamán a mésztartalmú víz hatására valósággal egygyórttak a kövekkel. Ú. n. *csontbreccsiává* alakultak. Ennek az ú. n. „*Medvejárat*”-nak a közelében indul a „*Szűz Folyosó*”, egy csak újabban feltárt és hozzáférhetővé tett, páratlan szépségű barlangszakasz. Itt hajszálfinom, érintetlen és hófehérségű cseppkövek tömege kápráz-

tat el bennünket. Ebben a folyosóban folyik a *Styx*-patak is, eredete, az ú. n. Ördög-lyuk felől.

A „*Felszabadulás Termé*”-ből rövid, de ugyancsak rendkívül gazdag díszítésű folyosóba megyünk, ahol feltűnő a sok igen vékony, magas fehér álló cseppkő. Nyírfaerdőhöz lehetne ezt a részletet hasonlítani. Még egy rövid, mesterséges alagúton haladunk át és már a bejárat vasajtájánál állunk. Az ajtó kinyílik és az áldott napfény beözönlik. Vége a csodás, felejthetetlen alvilági sétának. Itt a józan napvilágon már szinte álomszerűnek, valószínűtlennek tűnik az egész élmény. Pedig valóság volt minden! ...

A bécsi határon innen és túl...

Írta: dernői Klekner Emil.

Amikor a felszabadulás után először mentem a Nagyságos Fejedeleme városába, a boldog öröm mellett a fájdalom és szomorú keserűség szorongatta szívemet. Örültem, hogy nincs már Hidasnémetiben vámvizsgálat, boldog voltam, hogy utlevél nélkül mehetek haza Kassára. De fájó szomorúsággal és keserűséggel gondoltam boldog gyermekkorom kirándulóhelyeire, amiket a megszállás alatt csak ökölbesorított kézzel látogathattam meg, s amelyek nem kerültek maradéktalanul vissza most sem. Hosszú, keserves két évtized után még továbbra is arra kényszerülünk, hogy a fiatal turistánemzedék csak a mi visszaemlékezéseink nyomán ismerheti meg Kassa környékének a bécsi új határokkal elszabdalt szép hegyvilágát ...

* * *

Ahol a Hernád völgye kiszélesedik, ahol a síkság a hegyvidékkel a természet örök csókjában forrott össze, fekszik Felvidékünk gyöngyszeme: Kassa. A várost övező hegykoszorúnak érdekes része az őskori és ókori kőzetekből felépült mészkőhegység, mely Szomolnoktól Kassáig húzódik és a Bankóban ér véget. E mészkőhegységnek a Kassai-havas néven ismert szakaszán vonul át az új határ. Érdekes alakzataival és sziklacsoportjaival, változatos és szép tájrészeivel nyújt ma izelítőt az ittmaradt rész abból a természeti kincsekben és szépségekben gazdag vidékből, amit a „bécsi döntés” miatt ismét elvesztettünk. Így a túralehetőségek szempontjából nagyjelentőségű és értékes tájak, mint a Hernád szorosa, a Sátorhegység északi és az előbb említett mészkőhegység nyugati része — egyelőre — továbbra is „terra incognita” marad ifjú hazai turistáink számára.

* * *

A hajnali vonattal indultunk el Kassáról. A kora reggeli friss levegő olyan mámorító volt, mint az erős bor. Rendszerint sok utasa van ennek a vonatnak. De az egyes állomások, szép és kellemes túralehetőségeikkel, alaposan megfogyasztják létszámát. Vonatunk a csodás Hernád völgy szeszélyes kanyarulataiban, hol a jobb-, hol a balparton, kapaszkodik felfelé. És miközben nézzük, hogyan halványodik a szürke árnyék a fák között és lessük, hogyan tűnik elő az első napsugár a hegyormok tetején, már is megérkeztünk túránk kiindulópontjához: *Kassahámorba*.

A falu Szepes-, Gömör- és Abaúj-Torna megyék határainak találkozásánál fekszik. Az állomástól, 2,5 km-t, piros jelzésű úton megyünk a faluig. Kulacsainkat az Emil-forrás friss, üdítő vizével töltjük meg. A faluban apró, egymásra barátságosan tekintgető házikók sorfala között haladunk. Az egyik kéményből apró fellegek bugygyannak ki: meleg kenyérszag árad a ház pitvarából.

A jelzés itt balra elkanyarodik, hogy felkapaszkodva a mezítelen homlokú Sivecre (784 m), délkeletnek vegye irányát és Kassára vezesse vándorát. Mi a kék jelzést követjük, a vigan csörgedező, kanyargós kis patak folyásával szembe az Ópakai völgyben. Ez a sekély, tisztavízű kis patak, hangos csobogással ölelkezik a Sivec tövében a Hernáddal. A völgy egyébként csendes, üres. Csak egy öreg, mezítláb ember vánszorog el mellettünk, nyögve a tegnap gyűjtött rőzseköteg terhe alatt. A hegyek között a hajnali ködnek utolsó foszlányai lebegnek még, de a táj csupa derű a nyári, napfényes reggelen. Életet adó, csodálatos ragyogás ez!